

УДК 94(477.82):061.2=162.1

Альона Гарбарук**Товариство польської культури імені Тадеуша Костюшка:
провідні напрями відродження волинської полонії**

У статті йдеться про основні вектори діяльності Товариства польської культури імені Тадеуша Костюшка у справі духовного ренесансу поляків Волині в сьогоденні. Серед визначальних напрямів – вивчення польської мови, підтримка художніх колективів, організація культурних фестивалів, ушанування історичної спадщини, популяризація ідеї польсько-українського єднання, співпраця з історичною Батьківщиною. Проаналізовано здобутки, окреслено можливості розширення спектра роботи Товариства.

Ключові слова: Товариство польської культури імені Тадеуша Костюшка, волинська полонія, польська мова, художні колективи, історична спадщина.

Гарбарук А. Общество польской культуры имени Тадеуша Костюшка: ведущие направления возрождения волынской полонии. В статье речь идет об основных векторах деятельности Общества польской культуры имени Тадеуша Костюшко в деле духовного ренессанса поляков Волини сегодня. Среди ведущих направлений – изучение польского языка, поддержка художественных коллективов, организация культурных фестивалей, почитание исторического наследия, популяризация идеи польско-украинского единения, сотрудничество с исторической Родиной. Проанализированы достижения, обозначены возможности расширения спектра работы Общества.

Ключевые слова: Общество польской культуры имени Тадеуша Костюшко, волынская полония, польский язык, художественные коллективы, историческое наследие.

Garbaruk A. Polish Cultural Society Named After Tadeush Kostyushko: Leading Directions of Revival of Volyn Poloniya. The article deals with the basic vectors of the Polish culture society named after Tadeush Kostyushko in the case of the spiritual renaissance of Volyn Poles in the present. Among the main areas we note: study of the Polish language, support of artistic collectives, organization of cultural festivals, commemoration of historical inheritance, promotion the idea of Polish-Ukrainian unity, cooperation with the historical homeland. The achievements and possibility of expanding the variety of the Society are analyzed.

Key words: Polish cultural society named after Tadeush Kostyushko, Volyn Poloniya, Polish language, artistic collectives, historical inheritance.

Постановка наукової проблеми та її значення. Поляки в Україні, як і українці в Польщі, постають надійним містком злагодженого міждержавного партнерства. Питання задоволення потреб національної меншини – каталізатор у справі поступу відносин між державою проживання та історичною Батьківщиною. Наявність сприятливого підґрунтя для можливості повноцінної життєдіяльності відповідних спільнот – один із визначальних факторів кристалізації стратегічного співробітництва обох країн.

Зважаючи на пограниччя Волинської області та похідний від цього особливий статус українсько-польських контактів, вважаємо доречним дослідження становища полонії саме в цьому регіоні. Оптимальною формою етнічної мобілізації поляків є національно-культурні товариства, які в означеній місцевості йменуються як товариства польської культури.

Всебічне дослідження основних векторів функціонування одного із провідних полонійних осередків області – Товариства польської культури імені Тадеуша Костюшка – сприятиме здобуттю ґрунтового знання про рівень збереження польської національної самобутності в краї та можливості його зростання у сьогоденні.

Мета статті – проаналізувати провідні напрями діяльності Товариства польської культури імені Тадеуша Костюшка у справі духовного ренесансу поляків Волині в сьогоденні.

Для досягнення окреслених цілей поставлені **завдання:** виділити основні вектори роботи організації, зазначені у Статуті, та зіставити їх із реальною діяльністю Товариства, повною мірою конкретизуючи кожен із напрямів.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Дослідження національного ренесансу поляків в Україні частково присутнє в напрацюваннях Л. Вахніної [3], О. Калакури [10], В. Моцока [12], котрі відстежують тенденції становлення сучасної полонії в загальнодержавному масштабі. Звернення до цієї тематики в регіональному вимірі практично відсутнє в науковому світі, за винятком доробку В. Ризинкевич [15] та С. Рудницького [16]. Подібні дослідження в межах Волинської області лише укорінюються, зокрема в публікаціях авторки статті [4; 5].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Передові позиції в справі поступу польського ренесансу на Волині в сьогоденні посідає Товариство польської

культури імені Тадеуша Костюшко, створене на зборах його засновників 23 грудня 1998 р., а офіційно зареєстроване 19 лютого 1999 р. Відтоді воно успішно втілює в життя план національного відродження поляків, популяризації і навчання польської мови, ушанування надбань польської історичної спадщини, пропаганди міжкультурного єднання, моральної та матеріальної підтримки осіб польського походження регіону.

У своїй роботі Товариство керується Конституцією України, Законом України «Про об'єднання громадян» та власним Статутом. Згідно з положеннями останнього, провідними напрямками діяльності осередку є:

- організація школи з вивчення польської мови, історії, традицій;
- допомога органам освіти в налагодженні процесу вивчення польської мови в області;
- підтримка творчої самодіяльності різних художніх колективів, що діють при Товаристві;
- організація конкурсів, зустрічей, фестивалів пісенно-танцювального та декламаторського мистецтва;
- сприяння функціонуванню гуртків – клубів за інтересами;
- стимулювання розвитку професійних навиків членів Товариства у розрізі курсів підвищення їх кваліфікації у Республіці Польща;
- проведення наукових конференцій з приводу знакових питань польської та польсько-української минувшини;
- долучення спільноти польського походження до вшанування пам'ятних для її історичної Батьківщини дат і подій;
- турбота про здоров'я та відпочинок членів Товариства та їх дітей;
- пропаганда ідеї культурницької співпраці між польським та українським народами;
- ознайомлення членів Товариства з культурою німецької, чеської, єврейської, вірменської, ромської, російської та інших національних меншин області [17].

З перших днів заснування Товариства було створено школу з вивчення польської мови. Її відвідували діти польського походження, усього 25–30 осіб. Станом на 2005 р. кількість учнів у школі досягла 115 осіб і постійно зростає. Завдяки професійному підходу вчителів – Н. Бейчук, Н. Цьолик, Н. Михалюк – удалося досягнути значних успіхів у навчанні молоді, про що свідчить рівень володіння польською мовою. Діти мають у своєму розпорядженні просторий клас, два ігрові комп'ютери, телевізор, два магнітофони, касети з відеофільмами, вони забезпечені підручниками та художньою літературою [9].

Новий рівень викладання польської мови при Товаристві пов'язаний із приїздом на Волинь педагога з Польщі – Ядвіги Демчук. Як вона зазначає, учнями суботньо-недільної школи стають у переважній більшості не представники родин із польським корінням, а різнонаціональна молодь, здебільшого українська, яка планує пов'язати навчання або роботу із сусідньою Польщею, адже іноземна мова разюче вдосконалює шляхи комунікації. Юнаки ж та дівчата із сімей польського походження приходять до Товариства, мотивуючися пошуком власної належності, уважаючи мову невіддільною частиною культури їхніх батьків та дідів [2]. Цінність автентичного вчителя у процесі вивчення мови особлива: саме істинний її носій вдало передає не лише граматичні основи, а й сутність та історичну зумовленість лексичних фонем.

Поряд із організацією власної суботньо-недільної школи Товариство долучається до інтенсифікації вивчення польської мови й на іншому рівні, будучи активним учасником розроблення програм розвитку цієї дисципліни в навчальних закладах області. Як приклад – конференція «Досягнення і перспективи навчання польської мови учнів та молоді на Волині» (вересень 2012 р.), на якій були присутні представники місцевих органів влади, освітніх установ, консульства Республіки Польща у Луцьку та Товариства [7]. Важливий підсумок заходу – усвідомлення значущості просування поліністичного напрямку у філологічних студіюваннях різного рівня з огляду на наявність підтримки з боку польського уряду та широкі можливості для діяльності в межах прикордонного регіону.

У палітрі художніх колективів, що діють при Товаристві, почесне місце посідає хор «Волинь», утворений у лютому 1994 р. в м. Луцьку. Керівник хору – талановитий диригент Петро Євгенович Милогородський. Колектив об'єднує 40 різних за фахом учасників – учителів, медиків, інженерів, лікарів, бібліотекарів, пенсіонерів, студентів, які є членами Товариства. Репертуар хору складають релігійні, патріотичні твори, польські та українські народні й сучасні пісні. Колектив активно заявляє про себе, виступаючи з концертами в Україні та за кордоном, беручи помітну участь у житті польської громади Волині.

Перед польськими глядачами хор «Волинь» уперше виступив у 1995 р. на III фестивалі релігійної пісні. Популярність в Україні здобувалась участю у Днях польської культури в Острозі, а також у

Надбужанських артистичних зустрічах. Щороку хор бере активну участь у Фестивалі кресової пісні в Мронгово, у Світовому фестивалі польських хорів у Кошаліні. Колектив мав нагоду приєднатися до конференції «Поляки в Криму», Дня молитви за католицький костел на Сході [9]. 2002 р. керівник хору П. Милогородський нагороджений Почесною грамотою Міністерства культури України. За вагомий внесок у розвиток культури українського народу, високу виконавську майстерність у 2003 р. управлінням культури Волинської облдержадміністрації хоровій капелі «Волинь» присвоєно звання народного аматорського колективу [18].

Гідно представляють Товариство в художній самодіяльності квінтет «Акварелі» (5 учасників, керівник Світлана Василівна Яблонська), хор «Волинські пані» (10 учасників, керівник Марія Володимирівна Кожанова), дитячий хор «Волинські соловейки» (30 учасників, керівник Антоніна Антонівна Антонова). Учасниками останнього є діти з польських родин, котрі одночасно є учнями школи, що функціонує при Товаристві. Завдяки концертам по Україні, а також у Хелмі, Сосновці, Ольштині, Катовіцах (Республіка Польща) «Волинські соловейки» здобули популярність по обидва боки Бугу [9].

Товариство прикладає максимум зусиль для повернення молодого покоління поляків до своєї культури. Одним зі способів цього є традиційне проведення фестивалів та конкурсів. Ідеться насамперед про щорічну (з 2007 р.) організацію Дитячо-молодіжного фестивалю польської пісні в Луцьку, який вражає волинську глядацьку аудиторію вдалим поєднанням хітів відомих піснярів, народних, застільних, дитячих пісень, класичного репертуару з хореографічним супроводом у дусі польських національних танців – полонезу, краков'яку, куяв'яку. Основним завданням заходу є обмін досвідом між дітьми та керівниками колективів із України, Польщі та Білорусі в контексті вищої мети – творення глибоких і тривалих міжкультурних відносин. Фестиваль несе собою впевненість у тому, що національне відродження через дитячу творчість набуває якісно нових обертів [13; 14; 19].

Вартує уваги й інший захід, започаткований Товариством 2008 р. спільно з Волинським інститутом економіки і менеджменту – Декламаторський конкурс польської поезії і прози для мешканців України. Провідне його гасло – наближення польського слова і культури українцям. Ідея створення змагання є віддзеркаленням загальнопольського конкурсу української поезії і прози для мешканців Польщі, ініційованого Люблінським центром культури. Про популярність заходу свідчить зростання кількості учасників (у 2008 р. – приблизно 25 осіб, у 2012 р. – 69 осіб), а також зацікавлення ним не лише дітей, а й дорослих, оскільки верхня вікова межа відсутня. Мета організаторів – завдяки конкурсу закласти базу декламаторського руху на Волині (не вводячи поки що мову про масштаб цілої країни), аби участь у подібних акціях не була спорадичною, а, за прикладом Польщі, підкріплювалася чітким усвідомленням потреби в духовному (в цьому випадку – літературному) єднанні сусідніх народів [8; 11].

Окремий повноцінний напрям роботи Товариства – функціонування так званих клубів за інтересами. Від початку діяльності полонійного осередку було закладено клуб «Господиня», який очолила пані Ванда Рад. Його членами стали люди поважного віку, котрі спільно відвідують костел Святих Петра і Павла в Луцьку, тісно спілкуються щодня, вітають одне одного з іменинами. Вони ж, як і інші члени спілки осіб польського походження, мають можливість отримати консультацію, провести обстеження та лікування в медичному кабінеті «Медкар». У такий спосіб проявляється турбота Товариства про кожного члена, адже, окрім визначальної мети – польського національного відродження, високу цінність у його діяльності становлять звичні люди, піклуватися про задоволення інтересів яких воно взяло на себе зобов'язання [9].

Усвідомлення важливості збереження та пізнання польської культури, споконвічних національних традицій, оригінальної мови стало мотивуючим чинником у функціонуванні клубу «Інтелігенція» на чолі з Ядвігою Попіль. Членами зібрання є люди різного роду діяльності – лікарі, учителі шкіл, викладачі середніх і вищих навчальних закладів, працівники культури й науки краю. Об'єднавчою основою для їх спілкування стало прагнення проїнятися культурою сусіднього народу, утвердитись у мовних навиках, що слугує певним шаблоном у саморозвитку високоосвіченої людини.

При Товаристві, на базі колишнього Волинського державного університету імені Лесі Українки, було закладено клуб студентської молоді «Світ» під керівництвом декана факультету психології Іннеси Філіпової. Зібрання клубу спрямовані на освітянську, благодійну, культурологічну діяльність, організацію вивчення польської мови за програмою «Через вивчення польської мови – до пізнання культури і психології поляків». Серед шляхів роботи – проведення конференцій, симпозіумів, організація відпочинку молоді в Польщі.

Для підвищення професійного рівня активних членів Товариства, за його ініціативи та за сприяння польської сторони організовуються курси з підвищення кваліфікації. Особливо плідним на

такого роду виїзди став 2004 р., коли проходили зібрання для вчителів польської мови «Активізація навчання польської мови» в м. Люблін (Н. А. Бейчук), хорових керівників «Зустріч трьох культур. Польща. Німеччина. Україна» (П. Є. Милогородський, А. А. Антонова), дитячих художніх колективів у м. Кошаліні («Волинські соловейки»), викладачів музики та хореографії в полонійному центрі в м. Люблін (О. Янюк) [9]. Ці своєрідні стажування сприяють не лише фаховому удосконаленню, а й налагодженню тісних професійних контактів між культурно-освітніми осередками України та Республіки Польща.

Роблячи вагомий наголос у своїй діяльності на вшануванні історичної пам'яті, Товариство виступає ініціатором проведення конференцій, які тематично окреслюються польською минувиною, а просторово – історичною Волиню. 2006 р. з ініціативи Товариства та за сприяння та участі Волинської обласної державної адміністрації, Управління з питань внутрішньої політики, зв'язків із громадськими організаціями та засобами масової інформації, Генерального консульства Республіки Польща в Луцьку, Волинського державного університету імені Лесі Українки, було проведено Міжнародну науково-практичну конференцію «Тадеуш Костюшко і Волинь». Захід відбувся з нагоди 260-ї річниці від дня народження славетного поляка. Наскрізною темою конференції стала проблема збереження самотності польської національної меншини через усвідомлення героїки боротьби польського народу за свою незалежність, популяризації на Волині життя і діяльності ватажка польського повстання. Менш масштабними, проте такими ж патріотичними, є щорічні зустрічі, присвячені пам'яті Тадеуша Костюшка, які проводить Товариство спільно з органами влади та науковцями-полоністами краю [6].

Незмінний атрибут багаторічного функціонування Товариства – відзначення пам'ятних дат в історії Польщі. Визначним святом для патріотично налаштованих поляків, тим паче для тих із них, котрі проживають за межами історичної Батьківщини й усіма можливими шляхами прагнуть духовного єднання зі співвітчизниками, є День незалежності Польщі. Урочистості з цієї нагоди проходять на Волині яскраво, у чому велика заслуга Товариства польської культури імені Тадеуша Костюшка. Мелодія «Мазурки Домбровського» – державного гімну Республіки Польща – обов'язковий елемент дійства, який продовжують вокальні та хореографічні композиції, що дають волинянам змогу наблизитися до історії та культури братнього слов'янського народу. Вдвічі важливіший цей захід для молоді із сімей польського коріння, адже це змога познайомитись із традиціями пращурів, вкотре нагадати про їхнє славне походження [1].

Попри панівну в Товаристві ідею польського національного ренесансу, його члени толерантно й навіть зацікавлено ставляться до культурних надбань інших національних спільнот регіону. Наочним підтвердженням цьому є активна участь художніх колективів Товариства у Фестивалі національних меншин у Луцьку, якому вже 10 разів удавалося вміло скласти поліетнічний пазл Волині. Подібні культурні імпрези – одна з небагатьох можливостей об'єднати разом представників різних національностей та віросповідань не лише для демонстрування власного культурно-духовного зростання, а й для обговорення спільних проблем та шляхів їх розв'язання. Значимим здобутком Фестивалу є урочисте визнання представників різних національностей не меншинами, а повноцінними будівничими Волині та України, що неодноразово наголошують високопосадовці краю [20].

Висновки. Розгляд сутності та спектра діяльності Товариства польської культури імені Тадеуша Костюшка на Волині дає підставу стверджувати наступне. У руслі досягнення провідної мети – відродження польської культури – Товариство зосереджує увагу на кількох напрямках роботи: вивчення польської мови, історії, традицій; функціонування художніх колективів; організація зустрічей, фестивалів, конкурсів; проведення міжнародних наукових конференцій; підтримка фізичного й духовного розвитку осіб польського походження; ушанування польської історичної пам'яті; сприяння долученню членів Товариства до здобутків культурної спадщини інших національностей, що проживають у регіоні. Можливості активізації діяльності Товариства зводяться до потреби посилення підтримки його проектів місцевими органами влади, а також до пошуку нових шляхів співпраці із освітніми закладами Волині у сфері полоністичних студіювань.

Список використаних джерел та літератури

1. Баран Г. Польський День незалежності у Луцьку / Г. Баран // Віче. – 2010. – 18–24 листоп. – С. 3.
2. Ваколюк В. Ядвіга Демчук: моя пригода з Україною / В. Ваколюк // Monitor Wolyński. – 2012. – 13 верес. – С. 6.
3. Вахніна Л. Відродження польської діаспори в Україні / Л. Вахніна // Україна і Польща. Стратегічне партнерство. Історія. Сьогодення. Майбутнє : зб. наук. пр. Ч. 2. – К. : [б. в.], 2002. – С. 137–146.
4. Гарбарук А. С. Матеріали періодичної преси як джерело вивчення життєдіяльності волинської полонії на рубежі ХХ–ХХІ ст. / А. С. Гарбарук // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Ратнівщина в історії

- України та Волині : наук. зб. Вип. 42 : матеріали XLII Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф. (сmt Ратне, 20 верес. 2012 р. / упор. А. Силук, М. Михалевич. – Луцьк : [б. в.], 2012. – С. 383–385.
5. Гарбарук А. С. Правові гарантії життєдіяльності польської громади в Україні на етапі зародження українсько-польського партнерства / А. С. Гарбарук // Інноваційний потенціал української науки – XXI ст. : зб. доп. XVII Всеукр. наук.-практ. конф. (22–26 жовт. 2012 р.). – Запоріжжя : Вид. ПГА, 2012. – С. 4–6.
 6. Демчук Я. 267-ма річниця народження Тадеуша Костюшка / Я. Демчук // Monitor Wolynski. – 2013. – 14 лют. – С. 1.
 7. Демчук Я. Навчання польської мови на Волині / Я. Демчук // Monitor Wolynski. – 2012. – 11 жовт. – С. 2.
 8. Денисюк Н. Слово не має кордонів / Н. Денисюк // Monitor Wolynski. – 2012. – 8 берез. – С. 2–3.
 9. Інтерв'ю з Ніною Володимирівною Поремською – головою Товариства польської культури імені Тадеуша Костюшка на Волині. Грудень 2012 р. // Архів А. С. Гарбарук.
 10. Калакура О. Поляки в етнополітичних процесах на землях України у XX ст. / О. Калакура. – К. : Знання України, 2007. – 508 с.
 11. Конкурс єднає // Monitor Wolynski. – 2012. – 8 берез. – С. 3.
 12. Моцок В. Польська меншина в Україні в 1990-х рр.: досвід національного життя / В. Моцок // Українська історична наука на порозі XXI ст. : матеріали Міжнар. наук. конгресу (Чернівці, 2000 р.). – Чернівці : [б. в.], 2001. – Т. 2. – С. 329–333.
 13. Пісарський В. Польські квіти / В. Пісарський // Monitor Wolynski. – 2012. – 22 листоп. – С. 4.
 14. Польська пісня у Луцьку // Monitor Wolynski. – 2011. – 29 верес. – С. 10.
 15. Ризинкевич В. Польська національна меншина Тернопільщини: сучасний стан / В. Ризинкевич // Матеріали V Буковин. міжнар. іст.-краєзн. конф. Т. 1 : Історія України. Краєзнавство (Чернівці, 29 верес. 2005 р.). – Чернівці : [б. в.], 2005. – С. 343–346.
 16. Рудницький С. Динаміка реєстрації польських національно-культурних товариств Житомирщини у 1989–2004 рр. / С. Рудницький // Ucrainica Polonica. – Київ ; Житомир : ВЦ Київ. нац. лінгв. ун-т, 2005. – Т. 2. – С. 141–147.
 17. Статут Товариства польської культури імені Тадеуша Костюшка на Волині / Протокол № 1 від 23 груд. 1998 р. Зміни і доп. від 18 верес. 2008 р. – Луцьк : [б. в.], 2008. – 8 арк. // Архів Товариства.
 18. Свідоцтво народного аматорського колективу хорів капелі «Волинь» Товариства польської культури ім. Тадеуша Костюшка / Протокол колегії № 3/1 від 30.04.2003 р. // Архів Товариства.
 19. Цьолик Н. Подвійне свято в Товаристві польської культури імені Тадеуша Костюшка / Н. Цьолик // Monitor Wolynski. – 2009. – 24 верес. – С. 6.
 20. Яручик В. Фестиваль національних меншин у Луцьку / В. Яручик // Monitor Wolynski. – 2010. – 25 листоп. – С. 6.

УДК 39(477.42):634

Алла Дмитренко

Традиції збирання ягід на Житомирському Поліссі в сучасному етнокультурному просторі

У статті на основі польових матеріалів схарактеризовано традиції, пов'язані зі збиранням ягід, які склалися в селах Ємільчинського й Новоград-Волинського районів Житомирської області. Розглянуто місце різних ягід у структурі збиральництва, регіональні назви чорниць, брусниць, лохин та ін., терміни їх збирання. Проаналізовано ємності (коробки, набирачі) та пристосування (гребінка) для збирання ягід. Висвітлено традиції, пов'язані з першою ягодою, з початком і завершенням ягідного дня, із захистом від вужів та ін. Відзначено традиції збирання ягід на свято Івана Купала та співу в лісі.

Ключові слова: Полісся, Житомирщина, традиційно-побутова культура допоміжні заняття, збиральництво, ягоди.

Дмитренко А. Традиции собирания ягод на Житомирском Полесье в современном этнокультурном пространстве. В статье на основе полевых материалов охарактеризованы традиции, связанные со сбором ягод, сложившиеся в селах Емилчинского и Новоград-Волинского районов Житомирской области. Рассмотрено место различных ягод в структуре собирательства, региональные названия черники, брусники, голубики и др., сроки их сбора. Проанализированы емкости (коробки, сборники) и приспособления (гребенка) для сбора ягод. Освещены традиции, связанные с первой ягодой, с началом и завершением ягодного дня, с защитой от ужей и др. Отмечено традиции сбора ягод на праздник Ивана Купала и пения в лесу.

Ключевые слова: Полесье, Житомирская область, традиционно-бытовая культура, вспомогательные занятия, собирательство, ягоды.